

Over zending-methode, of hoe behoort het Evangelie door zendelingen verkondigd te worden? : drie voorlezingen.

<https://hdl.handle.net/1874/354985>

2c

(9)

OVER ZENDING-METHODE,

OF

hoe behoort het Evangelie door zendelingen
verkondigd te worden?

(DRIE VOORLEZINGEN.)

III.

In onze vorige bijeenkomst schetste ik u enkele trekken uit het leven van den halleschen zending SCHWARTZ, om te doen uitkomen, hoe eene eenige persoonlijkheid hare eigene methode heeft en de mogelijkheid doet geboren worden, dat de zending ook op het woelige tooneel van het openbare leven een nuttig werktuig worde in Gods hand; en het bleek u, al trachtte ik dit niet opzettelijk te ontwikkelen, dat het volstrekt geen vereischte van de zending is, dat zij zich afsondere en zich onttrekke aan het dagelijksch bedrijf. Hoe de maatschappij zulk een leven op prijs weet te stellen, bleek ons uit het prachtig gedenkteeken voor dezen evangelie-dienaar door de engelsche compagnie opgericht. Laat mij hier in het voorbijgaan opmerken, dat zijn

naamgenoot, onzen zendeling JOHAN GOTTLIEB SCHWARZ eene min kostbare, doch niet te min op prijs gestelde eer te beurt viel, toen Z. M. hem tot Broeder van den Nederlandschen leeuw benoemde. Het zou af te keuren zijn in den zendeling, als hij naar zulke onderscheidingen streefde; maar even verkeerd is het van de zendingvrienden, wanneer zij hunne zaak boven de goedkeuring van eenen vorst en zijne raadslieden verheven achten. Het is iets anders, des noods zich te kunnen plaatsen boven het oordeel der wereld, iets anders dat oordeel opzettelijk te tarten.

Meer uitvoerig stond ik stil bij de methode der Broedergemeente, die ik trachtte u te doen kennen als een goed sluitend geheel en daarom volkomen beantwoordende aan het begrip van methode; doch die ons tevens bleek zoo innig te zamen geweven met het geheele karakter van de Hernhutters, dat zij voor andere genootschappen niet in praktijk te brengen is. Ik toonde daarbij aan, dat men haar elders had trachten na te volgen in onderdeelen, die het minst voor navolging vatbaar zijn, omdat zij alleen dan waarde hebben, als zij uit denzelfden wortel zijn opgeschoten; terwijl men naliel in praktijk te brengen, wat beter dan iets anders daarvoor geschikt was als, b. v. in de zending: handenarbeid, industrie, inspectie, repatriëren, en in het vaderland het ter harte nemen van de opvoeding der kinderen.

Door een voorbeeld uit de zending van de Schotsche kerk zocht ik aan te toonen, hoezeer een schijnbaar verschillend uitgangspunt in der daad tot gelijke

resultaten leidt; hoe verkeerd het is eene methode te veroordeelen, omdat de aanvang niet strookt met onze inzigten. Ons bleek, dat de voortreffelijke Dr. ALEXANDER DUFF door zijne engelsche scholen en zuiver wetenschappelijke leerstof niet weinig bijdroeg tot de belangrijke wijzigingen, in het maatschappelijk en godsdienstig leven der Hindoes ontstaan. Ik kon daarbij niet nalaten te doen opmerken, hoe de vrije beweging der zending op het vaste land van Indië, hare concurrentie met instellingen van den staat en van particulieren tot hare kracht en haren bloei bijdragen.

Eindelijk herinnerde ik u, hoe ook de medische zending medewerkt aan de komst van CHRISTUS koninkrijk op aarde, en om u te doen gevoelen, wat ik in den medischen zendeling wenschelijk acht, schetste ik u het leven van den kortelings overleden zendeling HENDERSON.

Gemakkelijker is het mij, het bijgebragte met een aantal voorbeelden te vermeerderen, dan de juiste grenzen te vinden, waar binnen ik mijne stof moet beperken.

Het zuiden van Afrika levert ons ter beschouwing een' MOFFAT, nog altijd op gevorderden leeftijd werkzaam onder stammen, die tot het laagste peil van verdierlijking gedaald zijn, die zich aanvankelijk aan zachter zeden gewend hebben, en die, gelijk ik in mijne vorige lezing aanstipte, prijs stellen op lezen. Prijs stellen op lezen, al is het dan ook maar werktuigelijk lezen! En dat bij menschen, die vroeger om eene beschutting voor den nacht te hebben, een gat in den grond groeven, waarin man, vrouw en een paar kinderen op een' hoop zaamgedrongen, een verblijf

vonden; die wanneer zij overvloed hadden, onbegrijpelijk groote massa's dierlijk voedsel verslonden, om daarna dagen achtereen te gaan slapen; die aan de walgelykste onreinheid overgegeven, alleen nog daarin betoonden boven het dier te staan, dat zij zeer gebrekkige kleederen, tamelyk voldoende wapenen wisten te vervaardigen, en eene taal bezaten.

Maar ik zou u dan vooraf MOFFAT moeten doen kennen op zijne zwerftogten door de soms verschroeide landstreek, met het geweer in den arm, om zich te verdedigen tegen leeuwen, hippopotamussen, bavianen, of om zich voedsel te verschaffen; maar altijd ijverig in het opsporen van de eigenaardigheden van land en volk, altijd er op uit, vrede te stichten tusschen de verschillende stammen, eindelijk geheel te huis in de taal en de zeden van een ras, dat hij door ijzeren volharding een sport hooger voert op de maatschappelyke ladder, dat zijn zwervend leven vaarwel zegt, en zich woningen bouwt naast de zijne. Ik zou u dan moeten aantoonen, dat alleen het geloof van den christen, dat is de volkomen overgave van hart en kracht en leven aan den Heer tot zulk eene zelfopoffering in staat stelt, zeker niet geringer dan die van een' XAVERIUS.

Afrika! wie kan dat werelddeel noemen, zonder te denken aan de onbezweken reizigers, die getracht hebben het nader te brengen aan de europesche beschaving? Vergun mij u hier den edelen BAKER, geen zendeling, en zijne onverschrokken gade uit den allerjongsten tijd te herinneren, of zoo gij zijne reis niet kent, u aan te sporen daarmede kennis te maken. Maar ook wie

vergeet onder dat heldental, LIVINGSTONE, den schoonzoon van MOFFAT? Laat mij even bij dien man stilstaan.

LIVINGSTONE had niet, gelijk HENDERSON, de herinnering aan eene vrome moeder tot steun op het eerste deel van zijnen levensweg; zijne moeder was eene onvermoeide huissloof, die al haren tijd noodig had, om zoo als wij het uitdrukken »de boel bij elkâar te houden,» om rond te komen, of zoo als de Schot eigenaardig zegt: »de twee einden te doen sluiten»; maar hij kon woekeren met de nalatenschap zijns vaders: ligchaamskracht, een' gezonden, frisschen zin. Met verklaarbaren trots verhaalt LIVINGSTONE dan ook in den aanvang van zijn voortreffelijk werk »zendingreizen in Zuid-Afrika» van een' zijner voorouders het volgende. Toen deze op zijn sterfbed lag, liet hij zijne kinderen bij zich komen, en sprak: »Ik heb met de meeste zorg al de overleveringen nagegaan, die ik maar vinden kon omtrent onze familie, en ik heb niet kunnen ontdekken, dat onder onze voorvaders ooit een oneerlijk man bestaan heeft: als dus een van u of een van uwe kinderen op oneerlijke wegen geraakt, dan zal het niet zijn omdat het in ons bloed zit; dan is dat niet het uwe. Ik laat u deze les na: weest eerlijk.» Mijns inziens ligt in zulk eene anecdote een schat van leering voor zendingvrienden. Zoekt uwe zendelingen niet uitsluitend onder hen, die door hunne opleiding reeds vroeg geleid zijn op den weg des Heeren. Een goede aanleg, eene voortreffelijke opleiding zijn onwaardeerbare voorregten. Maar om in waarheid christen te heeten, behoort men de wijding van Gods Geest te hebben. En aanleg én

opvoeding én de H. Geest, 't zijn allen gaven Gods, die wêer met elkander in 't naauwste verband staan; zij vormen een' schakel, waaruit geen schalm gemist kan worden, om den hoogsten trap van menschenwaarde hier op aarde te bereiken. Maar gelijk niet ieder, die zegt Heere! Heere! een discipel van JEZUS is, gelijk de zoon, die tot den vader zegt »ik ga niet" en toch gaat, staat boven den anderen, die zegt, »ik ga" en het niet doet; zoo ook is de ware zendeling niet te kennen uit den vorm, waarin hij zijne gedachten giet. Geen woorden, maar daden moeten ons leiden in de keus onzer zendingen, die wat overigens ook van hen geëischt wordt, niet de eigenschappen van het was, maar veeleer die van den diamant moeten openbaren.

Op zijn tiende jaar werd LIVINGSTONE naar de katoenfabriek gezonden, om iets te helpen bijdragen tot het dagelijksch onderhoud van het huisgezin. Het deel, dat zijne moeder hem liet, besteedde hij al zeer spoedig tot het aankopen van eene latijnsche spraakkunst, en toen ging hij naar de avondschool, om daar de taal van het oude Latium aan te leeren. Men weet, dat dit nog altijd in Engeland, maar vooral in Schotland de eerste schrede is op den weg van het voortgezet onderwijs. Zeer prijst LIVINGSTONE het degelijk onderwijs van den eenvoudigen dorpsschoolmeester; en hij voegt er bij, dat onder zijne medescholieren velen op later' leeftijd tot een hooger standpunt in de maatschappij dan het zijne geraakt zijn. Toch duurde dit onderwijs slechts van 's avonds 8—10 ure. Dan zat de jongen echter doorgaans nog op tot 12, tenzij zijne moeder hem de boeken

uit de hand rukte, en hem herinnerde, dat het tijd van slapen was, om den volgenden morgen weêr om zes uur op de fabriek te kunnen zijn. Wat was het geheim van den schotschen schoolmeester? Och, Toehoorders, de man bezat geen geheim; hij leerde zijne jongens maar lezen, maar niet in boekjes als wij er in onze dagen zoo vele kennen: hij las met hen VIRGILIUS en HORATIUS, en daardoor verkreeg LIVINGSTONE kracht en smaak tot het doorworstelen van vele andere werken over geschiedenis, land- en volkenkunde, staathuishoudkunde, godsdienst. Daardoor verwierf hij den lust en de kracht, om op zijne niet al te veelvuldige wandelingen botanische studiën te maken; daardoor duizelde hij niet, wanneer hij een boek op eene der spin-jennies legde, om onder het geraas der werktuigen van tijd tot tijd een zin' te lezen, en onder zoo geheel werktuigelijken arbeid zijn' geest te verrijken.

Maar LIVINGSTONE was niet enkel een krachtig en schrander jongeling; hij leerde ook CHRISTUS lief hebben. Zelf zegt hij: »In den gloed der liefde, die het Christendom inboezemt, besloot ik weldra mijn leven te wijden aan de verzachting van menschelijke ellende. Door nadenken over den weg, dien ik daartoe te bewandelen had, kwam ik tot de overtuiging, dat ik mij op de geneeskunde moest toeleggen; terwijl ik dan later als zending naar China wilde gaan. Nu was ook het voornemen opgevat, om de studie der botanie (plantenkunde) krachtig door te zetten; en zoo moest hij dikwerf over allerlei gronden groote voetreizen maken, die ongezocht strekten, om hem tot den onvermoeiden reiziger te vormen, waar-

voor hij bekend is, maar die hem ook aanleiding gaven tot de beoefening der geologie (aardkunde).

En laat mij hier al weder eene van die karakteristieke anecdoten invlechten, die LIVINGSTONE zelf ons verhaalt. Op een van die voetreizen, waarop een paar zijner broeders, ook wakkere jongens, hem vergezelden, »kwamen wij,» zoo luidt het verhaal, »in eene kalksteengroeve; het was lang voor dat de geologie eene zoo populaire wetenschap was geworden als tegenwoordig. Het is niet mogelijk te beschrijven, met hoeveel vermaak en verbazing ik de schelpen begon in te zamelen, waarvan het in deze lagen wemelde. Een mijnwerker, die dien ijver van een' kleinen jongen zag, beschouwde mij met dat medelijdende oog, dat de goedhartige aanneemt, wanneer hij een' waanzinnige ontmoet. Toen ik hem vroeg: hoe zijn toch die schelpen tusschen deze rotsen ingekomen, zette hij mij eenvoudig neder met het antwoord: »»Toen God de rotsen geschapen heeft, heeft Hij er ook de schelpen ingelegd.» " Wat een moeite hadden de geologen zich kunnen besparen, als zij de turksche philosophie van dezen Schot hadden omhelsd!" Zietdaar de eigen woorden van LIVINGSTONE. En zoo iemand aan de vroomheid, ik zou durven zeggen de regtzinnigheid, maar dan toch altijd de gezonde regtzinnigheid van dezen zendeling mogt twijfelen, hij geve zich dan de moeite hem te volgen op zijne reizen. De beoefening der natuurwetenschappen behoeft het geloof niet te ondermijnen. De studie van den Bijbel, ons openbaringsboek, behoeft niet onverschillig te maken voor de studie der natuur, niet blind voor de lessen, die God in zijne schepping

voor ons heeft weggelegd. Even bekrompen is de man, die van de hoogte zijner wetenschap laag nederziet op den Bijbel, als hij die niet anders dan minachting heeft voor de vruchten van den noesten arbeid der natuurkundigen.

Even als HENDERSON wist LIVINGSTONE eindelijk zooveel geld te besparen, dat hij de collegies in de medicijnen en het Grieksch, zoowel als de lessen over de godgeleerdheid, aan de academie te Glasgow, gedurende de wintermaanden kon gaan waarnemen, om altijd weêr des zomers zijn' kost te gaan verdienen in eene katoenspinnerij. Eindelijk had hij zijne medische studiën volbragt, schreef zijne latijnsche stellingen, legde zijn examen af, en werd gepromoveerd tot wat men in Schotland noemt licentiaat der faculteit van genees- en heelkunde. Door den oorlog verhinderd naar China te gaan, verbond hij zich aan het Londensche genootschap, dat hem in 1840 naar Afrika zond. Den arbeid van anderen voort te zetten, streed tegen zijn neigingen; hij bereidde zich voor tot het opzoeken van een' nieuwen werkkring door het beoefenen van handwerken en het bouwen van woningen, even als door het geven van schoolonderwijs. »En», zegt hij, »daardoor was ik aan den avond van elken dag meer vermoeid, dan toen ik op de katoenfabriek werkte, zoodat aan studie niet te denken viel.» Hielden de Bechuanen hem voor ongeschikt, om groote togten te doen, zijn hooglandsch bloed kwam er tegen op, zich daarin door hen de loef te laten afsteken. En hij overtrof hen weldra ook hierin. Men staat verbaasd over de geestkracht en de volharding van dezen man. Zijne

reizen zullen te allen tijde het bewijs kunnen leveren, hoe de mensch het schijnbaar onmogelijke vermag. Als men hem daar ziet te midden van de meest onbeschaafde volken, altijd, overal de meester, ook in het bestrijden van allerlei wild gedierte, in het doorstaan van de grootste vermoeijenissen, in het tarten van gevaren, in het verduren van ongemakken, ja zelfs van krachtondermijnende koortsen, altijd waarnemende, altijd onderzoekende, dan vraagt men onwillekeurig: wat mag toch wel het motief, de beweegreden voor zulk eene levenswijding geweest zijn? LIVINGSTONE geeft ons, bijna in weerwil van zichzelf, de opheldering, ergens midden in zijn boek.

Over een gedeelte van het binnenland sprekende, als eene streek zeer geschikt voor de zending, ook wegens het klimaat, zegt hij: »Het is waar, dat ik veel te lijden had van koorts, maar mijne ervaring kan hier niet wel tot maatstaf dienen. Genoodzaakt om maanden achtereen op den vochtigen grond te slapen, blootgesteld aan stortbuijen, twee of driemaal daags met natte voeten, van inlandschen kost levende (met uitzondering van koffij zonder suiker, gedurende mijne reis naar het noorden en de laatste helft van mijne reis huiswaarts) en wel van manioc-wortels en meel, die zooveel onopgelost zetmeel bevatten, dat de oogen er van worden aangedaan, voorts dagelijks, gedurende verscheidene uren, in betrekkelijke werkeloosheid blootgesteld aan de stralen van de zon, wanneer de thermometer in de schaduw op 96° stond, was hier voor mij zoo veel vereenigd, dat nadeelig op de gezondheid moet werken, dat wel geen zendeling, die zich hier mogt vestigen, zoo veel

nadeelige invloeden tegelijk zal hebben te weerstaan." En dan laat hij onmiddellijk daarop volgen: »Ik vermeld deze ontberingen niet, als of ik die als opoffering beschouwde, want mij dunkt, dat dit woord nooit gebruikt moet worden van iets, dat wij kunnen doen voor Hem, die uit den hemel kwam en voor ons stierf; maar ik meen, dat het noodig is, die op te teekenen, opdat men later geen ongunstig denkbeeld koestere ten gevolge van mijne ervaring ten aanzien van hetgeen anderen zouden kunnen ondervinden, die minder waren blootgesteld aan de afwisseling van het weder en aan den invloed van ongewoon voedsel."

Onder de bedenkingen, die ik heb moeten hooren tegen het opleiden van geneeskundigen behoorde ook deze, dat de studiën van den geneeskundige zoo ligt den geest uitsluitend op het stoffelijke rigten, en zóó den welligt geschikten jongeling voor het zendingwerk verloren doen gaan. Voorts dat de voordeelen met de geneeskundige practijk in Indië te behalen, de verzoeking medebrengen, om zich aan de zending te onttrekken, en zich als gewoon geneesheer te vestigen. Ik zeg niet, dat de bezwaren van grond ontbloot zijn. Maar zou Nederland dan ongeschikt zijn om HENDERSON'S en LIVINGSTONE'S voort te brengen? Eerst wanneer de ervaring het mij geleerd zal hebben, zal ik wagen het uit te spreken; eerst wanneer de gelegenheid vruchteloos opengesteld is, zal ik zeggen: zulk soort van mannen levert Nederland niet op. Ik ken geneeskundigen, die eene ziel hebben, geheel geschikt voor de zending. En had het Neder-

landsche zendelinggenootschap niet in vroegere jaren een zoo afgezonderd standpunt ingenomen, dat wij als jongelingen, die waarlijk niet onverschillig waren voor de godsdienst, niet eens kennis droegen van het bestaan van een genootschap, dat in onze geboorteplaats zijn hoofdzetel had, ik geloof dat uit den kring, waarin ik mij als aankomend jongeling bewoog, mannen zouden voortgekomen zijn, zoo als ik ze nu aan 't werk zou willen zien.

Ik ken de eigenaardige gevaren voor den jongeling verbonden aan de studie der exacte en ervaringswetenschappen, onder welke de geneeskunde meer en meer eene plaats gaat innemen. Maar ik weet ook, dat alleen, hij een sterke held is, die gehard is door den strijd. En waarom houden wij ons op een' afstand, waar die strijd door edele jongelingen gestreden moet worden? Waarom worden niet alle krachten ingespannen om hen toe te rusten met de wapenrusting Gods? Moet het strijd kosten om hen te bereiken, wel nu, die strijd is wel wat waard; door klagen wordt in onzen tijd niemand, wordt niets gewonnen. Waarlijk het staat ons niet mooi, laag neêr te zien op de eigenaardigheden, die het karakter erlangt door de zelfopoffering, die de ware geneesheer zich moet getroosten. Maar dat doet gij niet, die vrees koestert voor de toekomst van den zendeling, integendeel, gij roemt de liefderijke behandeling van menigen geneesheer; maar uwe liefde voor den jongeling, dien gij tot zendeling wilt vormen is te week; gij wilt hem afsluiten van de verzoeking, die onze tijd zoo ruimschoots oplevert; gij zijt

beducht uwen kweekeling bloot te stellen aan de slagen, die hij in den strijd des levens kan beloopten. Anders deed Jezus, toen hij voor zijne discipelen tot den Vader sprak: »Ik bid niet, dat gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat gij hen bewaart van den booze.»

Houd mij de vrijmoedigheid ten goede, waarmede ik deze woorden tot u spreek. En ook wanneer ik u de vraag voorleg: zijn de gevaren aan de studie der godgeleerdheid verbonden niet even groot? Heb ik ze niet gekend de jongelingen, die meenden met hun leerstelsel de wereld te zullen overwinnen? Heb ik niet voor mijnen geest de mannen, die zich in ijdele bespiegelingen verloren hebben, en wier einde droevig geweest is? Ook onder de godgeleerden zijn edele mannen. Geen stand kan wellicht een grooter aantal aanwijken. Maar wee hun, wanneer de theologie hen van den weg doet afdwalen, wee hun, wanneer zij op den zandgrond der ijdelheid en van den eigenwaan gaan bouwen. De val van zoodanig huis zal groot zijn.

En zou ik hier den onderwijzer voorbijgaan? Zou ik vergeten de gevaren, die verbonden zijn aan het betreden van eene loopbaan, die zoo ligt tot zelfverheffing tot halve wetenschap, tot betweterij leidt? Maar zou ik dan daarbij weder vergeten, hoe de ware onderwijzer daarin eene eigenschap van den grooten Meester openbaart, dat hij kinderen in zijne armen neemt, en dat hij vooral, uit den grond zijner ziel leert zeggen: derzulken is het koninkrijk der hemelen? Wee den onderwijzer, die zijne ziel aan de wetenschap of aan den mammon gaat ver-

koopen! Wee den leeraar, wee den geneesheer, die dit doet. De maatschappij heeft aan de zulken weinig. En de groote Meester zal van hen zeggen: »Zij hebben hun loon weg!»

De ware zendeling kan nooit geneeskundige, of godgeleerde of onderwijzer blijven. Zijne roeping geeft hem een ander karakter. Maar zijne opleiding kan in naauw verband gebracht en gehouden worden met die van de genoemde standen. Altijd blijft eene bijzondere opleiding voor den zendeling noodig, 't zij hij die aan de academie, in een zendelinghuis of in de school des levens ontvange. In hooge mate behoeft hij de wijding des H. Geestes, maar deze geeft noch eene academie, noch een zendelinghuis, noch het dagelijksch bedrijf. Die wijding openbaart zich ook niet in eene eigenaardige spraak, of in een ongevoon uiterlijk; zij is niet het eigendom van dezen of genen stand of van eene bepaalde klasse in de maatschappij. Zij doet zich voor het oog van ons menschen alleen kennen in de wel gegronde geestdrift, die zelfopoffering mogelijk maakt, om anderen gelukkig te helpen maken, in een' volkomen afkeer van alles wat niet op God en het goddelijke gerigt is. Diep ongelukkig is de zendeling, die in plaats van deze wijding, opgewondenheid, zucht tot standsverheffing, en wat dies meer zij openbaart. Ongelukkig is hij, wanneer preeken of taalstudie of eene andere wetenschap de lust van zijn leven is geworden, al is het ook, dat hij niet te kort mag schieten, wanneer dit en zoo veel meer van hem gevorderd wordt, waar het er op aankomt zielen te winnen voor het koningrijk van zijnen Heer.

Er is nog een andere stand, die den jongeling ruimschoots gelegenheid geeft, om het karakter te vormen, dat voor den zendeling noodig is, al is het ook, dat die stand maar al te weinig aanleiding vindt of zoekt, om den geest met nuttige kundigheden te verrijken. Ik bedoel den handwerkersstand, uit welken zoo vele waardige zendelingen zijn voortgekomen, die ruimschoots zijn deel aan groote mannen geleverd heeft, maar die, helaas! tot nog toe al te veel gebukt gaat onder de zorgen van het alledaagsche leven, om zijne leden eene gemakkelijke gelegenheid te verschaffen tot eene vrije ontwikkeling van den geest.

Laat ons nog een' blik slaan op een' enkelen van de vele zendelingen, uit dien stand voortgekomen. JOHN WILLIAMS, de martelaar van Erromanga was in de ware beteekenis van het woord een werkman-zendeling, (wel te onderscheiden van een' zendeling-werkman). Even als een XAVERIUS werd hij voor de zaak van CHRISTUS gewonnen door het woord: »wat baat het een' mensch, de geheele wereld te winnen, als hij zijne eigene ziel verliest?" Maar wel verre van even als XAVERIUS te zijn opgeleid aan de Hoogeschool, en zijn vermaak te hebben gevonden in philosophische studiën, was het WILLIAMS lust voor het aanbeeld, aan de bankschroef, aan de draaibank te staan. Bestemd voor den ijzerhandel, had de bewerking van metalen zooveel aantrekkelijks voor hem gekregen, dat hij in betrekkelijk korten tijd een der beste werklieden van zijn' patroon werd, ofschoon hij zich bijna alleen geëfend had in de uren, die hij van zijn winkelwerk kon uitkoopen. Maar naar mate

zijne hand meer geoefend werd in het smidswerk, werd zijne ziel onverschilliger jegens de godsdienst. Liever bragt hij zijne vrije zondagsuren met eenige vrolijke kameraden op plaatsen van uitspanning of in de herberg door, dan naar de kerk te gaan. En toch JOHN was zoo'n goede jongen; hadden zijne zusters iets te doen, dan was het altijd: daar zal JOHN ons wel aan helpen, en met het prettigste gezigt en met de meeste vaardigheid werden de zusters altijd geholpen. En zijne moeder, die echter in hare jeugd ook niet veel van preeken gehouden had, was onvermoeid werkzaam geweest, om de zaden van godsvrucht in de harten van hare kinderen te strooijen, al was het ook al weder, dat vader het groote nut daarvan niet kon inzien. En het huisgezin, waarin WILLIAMS als apprentice (handwerksleerling) was opgenomen, was ook opregt godsdienstig. Wat baat ook al die vroomheid? Is zij niet juist geschikt, om bij den jongeling afkeer van de godsdienst te verwekken? Neen! en nogmaals: Neen! Het is ten eenenmale onmogelijk, dat de jongeling ooit, ten gevolge van de waarachtige vroomheid zijner moeder, van godsdienst een' afkeer krijgje, tenzij hij eene ziel hebbe, die hem in staat stelt, de hand te slaan aan haar, die hem het leven schonk. Maar waarachtige vroomheid bestaat niet in het houden van lange zedepreeken, in het opdringen van wat voor het kind onbegrijpelijk is, in het overladen van zijn geheugen met onverteerbaar zielevoedsel, als wat dien naam draagt zulks nog is. De stille huiselijke kring waar de godsdienst aan den haard zit, en, wat meer zegt, leeft in hart en wandel der ouders, is de

schoonste planthof voor het kinderlijk gemoed. Maar al weder die kring levert nog geenszins den waarborg voor de wedergeboorte van den jongeling of de jonge dochter. »De wind blaast waarheen hij wil, en men hoort zijn geluid, maar men weet niet van waar hij komt en waar hij heen gaat. Alzoo is een iegelijk, die uit den Geest geboren is." Het kind leeft in het huisgezin, voor het huisgezin, op verantwoordelijkheid der ouders; de jongeling, de man moet leeren leven in de gemeenschap met God, voor God, op eigen verantwoording.

De uitstekende WILLIAMS, de lust van zijne zusters, de lieveling van allen met wie hij verkeerde, zou te gronde zijn gegaan, als hij zich niet had laten aangrijpen door het woord: »wat baat het den mensch of hij de gansche wereld gewinne, als hij zijne ziel verliest?"

Maar nu eenmaal Gods Geest in hem de overwinning had behaald, verkreeg ook bij hem alles eene andere gestalte. Het oude was bij hem nieuw geworden. Het bekende had voor hem eene andere gedaante gekregen. En daarin verschilt de mensch, die zijne jeugd in eene gezonde atmosfeer heeft doorgebracht, van hem, die in een' zedelijk en stoffelijk verpestend dampkring de kostelijke kinderjaren heeft gesleten. Waarlijk het is een onwaardeerbaar voorregt, eene opregt vrome en tevens helderdenkende, practische moeder gehad te hebben. Wie hiervan overtuigd is, zal de voorregten eener christelijke maatschappij niet gering achten. Wie den strijd kent tegen de zonden, die in aderen en gebeente zijn doorgedrongen, zal niet verwachten, dat de wedergebo-

rene uit de Heidenen het zelfde karakter zal openbaren, als hij wiens wieg gestaan heeft in de huiskamer van den christen.

Spoedig na zijne bekeering ontwaakte in WILLIAMS de begeerte om mede te werken tot het winnen der Heidenen voor het koninkrijk Gods. Kort was zijne voorbereiding, want het Londensche zendelinggenootschap had behoefte aan arbeiders, en men meende toen ook, dat ieder vroom christen, als hij maar de noodige wakkerheid openbaarde, geschikt was, om als zendeling het Evangelie te gaan verkondigen. En WILLIAMS was werkelijk een van die uitstekende geesten, die hun' eigen weg zelf vinden; aan wie gidsen meer last dan nut aanbrengen. Dit nam niet weg, dat hij het onderwijs van een paar predikanten met grooten ijver en naauwgezetheid bijwoonde, dat hij veel las en, want hij bleef immers werkman, elke gelegenheid aangreep om zich bekend te maken met de behandeling van allerlei gereedschappen. Hij vertrok weldra met een groot getal zendelingen, voor de Zuidzee en voor Zuid-afrika bestemd, en onder de laatsten behoorde de straks genoemde ROBERT MOFFAT.

Ik behoef hier niet uit te weiden over de schoone uitkomsten van het werk dier zendelingen in de Zuidzee. Maar het eigenaardige van dat werk moet ik toch nog in enkele trekken doen uitkomen.

Die talrijke eilandengroepen waren eerst sedert weinige jaren in aanraking gekomen met de europesche beschaving. Helaas! zij had er bijna niet anders dan bezoedelende voetstappen gezet! Wat hadden die inlanders

van den Europeaan nog anders geoogst dan kwalen en nieuwe zedelijke ellende?

Daar komen de zendelingen, niet om spoedig weêr den betreden bodem te verlaten, maar om zich daar te vestigen, om te leven op denzelfden grond en van denzelfden grond; niet om het goed der armen te zoeken of hun voordeel te doen met de geheel verschillende waarde der dingen, maar om een nieuw leven te wekken in hunne maatschappijen.

Zij beginnen zich woningen te bouwen. Maar wat onmetelijke schatten vertoonen zich daardoor aan het oog der eenvoudigen, die vroeger aan zeelieden voor enkele spijkers een groot deel van hunnen oogst hadden afgestaan! En dan de behandeling van die werktuigen, het vervormen van klei, hout en ijzer tot het vervullen van geheel onbekende behoeften! Bewondering deed den Zuidzee-eilander verstommen, of bragt hem in eene aan waanzin grenzende vervoering.

WILLIAMS, BUZACOT en eenige andere zendelingen van het Londensche genootschap waren hier regt op hunne plaats. ELLIS zegt omtrent WILLIAMS: »De eerste en gedurende geruimen tijd de belangrijkste eischen, die door de inlanders aan WILLIAMS gesteld werden, bestonden in het verleenen van hulp als handwerksman . . . Ieder hoofd en iedere stam was er nijdverig op, hem bij zich te hebben; en zijne verdienste werd aanmerkelijk verhoogd door de belangeloosheid, waarmede hij hulp verleende, en de moeite, die hij zich gaf om de inlanders te onderwijzen, waardoor deze weldra in staat waren, niet alleen in eigen behoeften te voorzien, maar ook belang-

rijke hulp te verleenen bij het repareren van schepen, die de havens aandeden. Hoewel WILLIAMS in Engeland alleen het smidswerk had beoefend, en dit het eerste was, dat hij in de Zuidzee overbragt, zoo werd hij toch spoedig de leermeester in het timmeren, houtdraaijen, het bouwen van sloepen en grootere vaartuigen en later in de suikerfabrikatie, de tabaksteelt en den katoenbouw.

»De behoeften van een volk, dat zijne eerste schreden op de baan der beschaving begon te zetten, en de benoodigdheden voor een' nieuwen zendingspost, waar allerlei gebouwen moesten worden opgerigt, en waar dikwijls nog vooraf de gereedschappen moesten vervaardigd worden, aler het woonhuis, het schoolgebouw of de kapel konden worden opgetrokken, verschaften ruim baan aan de vruchtbare vindingskracht van onzen broeder, en bij zulke gelegenheid was het dikwijls zeer opmerkelijk, hoe hij alle beschikbare middelen op het voordeeligst wist aan te wenden, en hoe hij ten slotte elke moeijelijkheid overwon.»

Eene inderdaad belangrijke bladzijde in het leven van WILLIAMS levert het verhaal op van zijne proeven, teleurstelling en eindelijke zegepraal bij het vervaardigen van een' smidsblaasbalg; en zeker is u allen bekend, hoe hij zich den weg baande naar naburige eilanden, door het bouwen van een' kotter, waarmede hij stoutweg de zee beploegde.

Maar dezelfde man verwierf zich eene uitstekende kennis van de taal en van het volk. Behoef ik nog te zeggen, dat hij met en voor het volk leefde, zich met het volk als vereenzelvigde, met behoud van de waardigheid

en het betamelijk voorkomen des Europeërs en des Christens. Toch behoefde hij niet te ontzien om met opgestroopte mouwen voor het aanbeeld te staan of schaaf en beitel te hanteren in tegenwoordigheid van inlanders, altijd gereed hem te vragen, gewoon altijd vriendelijke inlichtingen te ontvangen. Gelijk de ouden hunnen krepelen Vulcaan, die de bliksems voor Jupiter had te smeden en door zijne kunst den godenzetel hernam, hem door de onsterfelijken ontzegd, met eerbied noemden, en hem aan de godin der schoonheid huwden, zoo behield ook de smid en timmerman WILLIAMS onder zijne Rajateërs of Samoërs zijne volle waardigheid. Te beklagen is de man, die dit alleen vermag in toga of zwarten rok.

En wat nu aan dat en nog veel meer anders de kroon opzette, was zijne volkomene en algeheele wijding aan het groote werk, dat hij zich tot levenstaak had gekozen. Hij bezat eene uitgebreide, naauwkeurige kennis van de H. Schrift. Liefde tot zijnen Heer en zijne medemenschen was het leidende beginsel van alle zijne ontwerpen en handelingen. Dit openbaarde zich nergens meer dan in den omvang, den aard en de strekking van zijnen arbeid, voor zoover die betrof preeken, onderwijs, vooral in de hogere schoolklassen; de gemakkelijkheden waarmede hij vragen wist te voorzien, uit te lokken, te beantwoorden, de aandacht wist gaande te houden, en gedurig de geesten wist te leiden tot de zedelijke en godsdienstige waarheid.

WILLIAMS was geen schriftgeleerde, geen wetenschappelijk man in den gewonen zin. WILLIAMS gebruikte echter de gaven door God hem gegeven, en zijn helder hoofd

deed hem dikwijls vragen zóó oplossen, dat daarin de geleidelijke weg der wetenschap niet te miskennen is. Ik denk hier b. v. aan zijne voorstelling van het ontstaan der koraal-eilanden, aan zijne denkbeelden over den weg waar langs eenige eilanden der Zuidzee zullen bevolkt zijn. Zoo was hij, even als een LIVINGSTONE en als de meeste engelsche en amerikaansche zendelingen, goed te huis op het gebied der natuurwetenschappen; men kan de werken van deze mannen met even veel vrucht raadplegen, over onderwerpen van natuurkundigen aard, als eenmaal die van de Jezuïten, en als tegenwoordig die van onze beroemdste reizigers. En bij dat alles behouden de meesten hunner een eenvoudig oog, een' vroomen zin, een gemoed, waarin de godsdienst den grondtoon uitmaakt.

Zou Nederland geen handwerkszendelingen kunnen opleveren als de WILLIAMS of BUZACOTS of ... CAREY's had ik haast gezegd, maar deze laatste behoort niet in de bedoelde afdeeling. Nederland mag op zulke zendelingen roemen. De Minahasa is aan zulke mannen haren bloei verschuldigd. Maar, helaas! die mannen worden soms zeer gebrekkig gesteund. Men heeft ook tegenwoordig wel wat anders te doen, dan zich met de zending in te laten, en laat dus het zendingwerk gerust over aan de kleine schare, die men met den naam van dweepers doodverwt. Begint Nederland al te gevoelen, dat het tekort gekomen is in zijne verplichtingen jegens de indische volken; ontwaakt het eindelijk uit een' diepen slaap, het schijnt zich nog altijd de oogen uit te wrijven; althans het ziet niet, dat er toch geweest zijn,

die als trouwe wachters Indië niet hebben verwaarloosd. Een deel zijner zonen roept met luide stem: »Ontwaakt gij die slaapt.» Maar wat te doen, als de slaap eens geweken is, dat schijnen zij nog niet te weten. Wordt maar wakker, dat is het woord.

Een ander deel roept: licht! licht! en meent, dat het genoeg is de kaars op den kandelaar te zetten. Maar wat baat dat den blinde?

En dan zijn er nog zoo velen, die vinden, dat het toch waarlijk zoo slecht niet gaat; en dat wie er anders over denkt niet de vriend van den keizer kan zijn!

Ik sluit de reeks mijner tafereelen. Ik heb van den beginne af aan niet verholten, dat zij met een bepaald doel werden ontrold. Een ander had op het ruime gebied der zending eene andere keus gedaan, uwe voorstellingen in eene andere rigting gevoerd. In zooverre en bij de enkele opmerkingen, die ik hier en daar invlocht, sprak tot u mijne persoonlijke opvatting. Maar zeker heb ik u uitstekende mannen voor oogen gesteld, en even zeker heb ik mij door mijne persoonlijke meening niet laten vervoeren, u anders dan ware tafereelen te leveren. Ik heb zodoende getracht den weg te banen, om u in korte trekken onze methode te schetsen, en daaraan te verbinden mijne denkbeelden aangaande de wijze, waarop die zich meer en meer behoort te ontwikkelen. Verleent mij daartoe ten slotte nog eens uwe welwillende aandacht.

Vrij algemeen ontmoet men de dwaling, dat de zending der Protestanten een voortbrengsel is van den nieuweren

tijd, waarbij men dan wel eene uitzondering wil erkennen ten aanzien van de Broedergemeente. Maar reeds in 1578 hebben de Engelschen eene poging bewerkstelligd, om eene zending in Groenland te vestigen. CROMWELL ontwierp een plan, dat voor zijn' tijd uitstekend mogt heeten. Onder WILLEM III werd reeds een zendelinggenootschap gesticht. En Nederland heeft sedert het begin der 17de eeuw meermalen een' prijzenswaardigen ijver geopenbaard in de toebrengring der Heidenen. Ik heb een en ander aangetoond in een werkje, dat bij de meesten uwer genoegzaam bekend is. (1). Het beroemde en in vele opzigten verdienstelijk werk van onzen HUIJ DE GROOT, het product zijner uitspanningsuren op Loevesteijn, »Bewijs van den waren godsdienst" levert op meer dan eene plaats, en regt schoon bij den aanhef, het bewijs, dat deze groote geleerde het als de heilige pligt van Nederland beschouwde, de Heidenen aan de voeten van CHRISTUS te brengen.

Meent niet, zoo zegt hij, dat al de voorregten, die God u geschonken heeft

»Daartoe alleene dient, opdat gij hebben zoudt
 De wisselbanken rijk aan 't afrikaansche goud,
 De huizen vol ivoors, de zolders overgoten
 Hier van ternaatschen oogst, daar van bandasche noten!
 Neen, neen, wat hooger is 't daar gij om denken moet,
 't Is om een meerder zaak, 't is om een grooter goet,
 Dat God geboden heeft, dat voor u zonden wijken
 In 't ploegen van de zee der gansche wereld rijken,

(1) Zie: Geschiedenis tegenover kritiek, bij M. WYT & ZONEN uitgegeven in 1864.

Opdat gij brengen zoudt diep in 't verzengde land
 Een aangename vuur van Goddelijken brand,
 Opdat al waar men ziet des hemels twalef lichten
 Gij 't licht, door twalef boën ontstoken, zoudt gaan stichten;
 Opdat gij voeren zoudt tot aan het winterhuis
 En aan de zuideras 't Jerusalemsche kruis.

Kortom! Bij onze voorouders was de overtuiging gevestigd, dat zij niet enkel de schatten van Indië moesten zoeken, maar ook zielen moesten trachten te winnen voor het koninkrijk van CHRISTUS. Maar gelijk het met menige overtuiging bij ons menschen gaat, er komen maar al te vaak een aantal wezenlijke of vermeende bezwaren voor, op den weg, die tot de uitvoering leidt; en zoo blijft het bij goede voornemens en plannen; en worden de geesten dan al eens op nieuw uit den slaap gewekt, weldra dommelen zij weder in, en de nakomelingschap vindt niet dan luttel vruchten. Die bezwaren bestonden gedurende de 17de en 18de eeuw in de almacht van de Oostindische compagnie, een staat in den staat; in de overmacht van den staat over de kerk; in den strijd daaruit geboren tusschen het geestelijk en wereldlijk element; in het begrip bij den gezeten burger al vrij spoedig ontstaan, dat Indië een' geschikten uitweg verleende voor woelgeesten en avonturiers, en ten slotte in de behagelijkheid, geboren uit eene stoffelijke welvaart, wier wedergade in bijna geen ander land van Europa gevonden werd.

Zijn wij in onzen tijd die bezwaren te boven? Het is er zoo ver van af, dat enkele met verandering van naam gebleven zijn, en andere een bijna gevaarlijker karakter verkregen hebben.

De almacht van den staat doet zich bijna even drukkend in Indië gevoelen als in de dagen der Compagnie. Men klaagt over het cultuurstelsel; ik zal dit hier noch verdedigen noch laken. Maar zeker is, dat het een ambtenaarspersoneel heeft in 't leven geroepen, dat zóó zeer den boventoon in Indië voert, dat daardoor particulieren zoo goed als in 't niet verdwijnen. Bij al de achting, die men ambtenaren kan toedragen, moet men erkennen, dat dit eene onevenredigheid doet ontstaan, die zelfs den ambtenaar moest stuiten.

Van daar de belemmeringen, die de industrieel ontmoet, waarover thans gansch Indië klaagt; vandaar ook de hinderpalen, die de zending te overwinnen heeft, en waartegen zij nog minder bestand is dan de industrie.

Het schouderophalen, de gelaatsfrons van een' ambtenaar is genoeg om den zendeling bij inlandsche hoofden in discredit te brengen; en de zendeling vindt doorgaans te weinig steun, bij landgenooten in Indië of in het Moederland, om zich met de vereischte kracht te doen gelden. Het is waar, zijne roeping is niet, zich met staatszaken in te laten; maar evenmin zal het wel zijne roeping zijn, lijdelijk toe te zien, dat het volk waaraan hij zich ten naauwste verbonden heeft, stelselmaticg wordt uitgesloten van de voorregten, die CHRISTUS voor het gansche menschedom verworven heeft. Wanneer ik eene klagt heb tegen ons genootschap, dan is het deze, dat het zich niet met meer warmte en wakkerheid heeft doen gelden, bij de Regering, bij de Volksvertegenwoordiging, bij de Natie, om de hinderpalen op te ruimen, die de evangelieverkondiging in den weg

staan. Wij leven niet meer in de tijden der vervolgingen en van het martelaarschap, en ongepast zou het voor den zendeling zijn, zich tegen de gestelde magten te verzetten. Onze tijden geven middelen aan de hand, om op den weg des regts te verkrijgen, wat door overmagt ons onthouden wordt. Van die middelen gebruik te maken is de plicht ook van Bestuurders van een Zendelinggenootschap.

Het Bestuur van het Parijsche genootschap maakte van het sluiten der parijsche tentoonstelling gebruik, om de tussehenkomst van den keizer bij de engelsche regering in te roepen, ten behoeve van de zendingen onder de Bassoetos in Zuid-afrika. En de fransche gezant heeft verworven, dat Engeland de oogen geopend heeft voor den druk, waaronder die volkstam gebukt ging.

Men ijvert thans voor de scheiding van kerk en staat, en wat zou ik hier over dit gewigtig onderwerp afdoends in 't midden kunnen brengen? Maar toch dit acht ik zeker, dat als het de staatslieden te doen is, om van de godsdienst af te komen, zij een vuur zullen doen ontbranden, dat hun eigen gebouw zal verteren. De strijd tussehen de wereldlijke en geestelijke magt is niet van gisteren, en is niet te beslechten door het geven of loslaten van wetten of reglementen. Tot op den huidigen dag was het een dobberen, waarbij nu eens de eene dan de andere de overmagt verwierf. Het is gemakkelijk te zeggen: de overwinning is aan ons; maar de minste verandering van stelling tussehen de partijen kan het woord doen logenstraffen.

Eerst dan wanneer de staatslieden gevoelen, neen! ik

moet meer zeggen, innig overtuigd zijn, dat godsdienst de waarde van een volk verhoogt; eerst dan wanneer geestelijken gaan handelen in overeenstemming met het woord huns meesters »mijn koninkrijk is niet van deze wereld;” eerst dan wanneer eenstemmigheid bestaat tusschen de wereldlijke en geestelijke leidlieden, wanneer de maatschappij niet in twee kampen, een wereldlijk en een geestelijk kamp verdeeld is, zal het gevaar geweken zijn, dat nu meer dan ooit ons dreigend te gemoet treedt.

En dan die strijd tusschen christenen van verschillende belijdenis, tusschen de leden van eene en dezelfde gemeente; zal hij leiden tot het vinden der waarheid, tot versterking van het rijk van CHRISTUS, of zal hij de krachten niet meer en meer gaan verlammen: de krachten namelijk tot stichten en opbouwen van het goede?

Ik laat de straks genoemde ondergeschikte punten liggen; want ik heb reeds meer dan genoeg genoemd, om de verklaring te wettigen, dat de zending onder de bestaande omstandigheden niet bloeijen kan.

En toch zij is eenmaal geworden een van de middelen in Gods hand, om CHRISTUS koninkrijk op aarde uit te breiden. Met haar moet rekenschap gehouden worden, gelijk als met al de bestanddeelen van het volksleven. Aan ons is het, de waarde der zending bij de natie te verheffen, mede te werken om de hinderpalen op te ruimen, die haren bloei in den weg staan; daartoe moeite noch tijd, noch kracht te ontzien. En zoo zou ik in onze dagen, in Nederland als eersten en voornamen grondslag eener goede zendingmethode opgeven: versterk uwe geleerden, minder nog door het getal, dan door de waarde

uwer manschappen, vooral door al de geestelijke middelen, die Gods Woord en Geest u aan de hand geven. Den smaad der wereld kunt gij niet ontgaan, maar laat die u niet verhinderen van te doen wat u is opgelegd.

Ons genootschap telt ruim 450 Bestuurders, door het gansche land verspreid en nog een veel grooter getal van Oud-bestuurders en Medewerkende leden. Wat zou men van den invloed van zoo vele mannen, grootendeels tot de geestelijke leidslieden behorende niet mogen verwachten? Andere genootschappen te zamen tellen zeker niet minder Bestuurders of invloedrijke voorstanders. En wat is de zending in Nederland? Moet ik het bewijs leveren, dat zij bij ons geen nationale zaak is geworden? Ik constateer, dat zij in onze dagen meer dan ooit in discrediet is bij de natie.

Dat zou niet zoo zijn, als de vrienden der zending alleen de belangen van hunnen Meester in 't oog hielden, als zij zich niet lieten vervoeren door de hartstogten, die onafscheidelijk verbonden zijn aan strijd. Dat zal zij niet langer blijven, als nog te goeder ure de 7000 in Israël de handen in een slaan en zeggen: boven onze geschillen staan de algemeene belangen van het godsrijk; een koningrijk, dat tegen zich zelf verdeeld is, kan niet bestaan: voor onze indische broeders is het ééne noodige, dat zij gebragt worden aan de voeten van CHRISTUS en met dat ééne zal hun al het andere geworden; en door dat gemeenschappelijk samenwerken zullen onze harten weêr verwarmd, zal ons oog weêr verlicht worden.

Nog eens: dat zal zij niet langer, als men ophoudt zich af te zonderen, zich in een' hoek terug te trekken,

met onwil, soms met wrevel vervuld over de dingen die gebeuren, maar zonder den zedelijken moed te openbaren, die niets ontziet, ook en allerminst eigene belangen, om de regten van anderen te handhaven en te verdedigen. Ik spreek hier niet voor ons genootschap, voor zijne Bestuurders, allerminst voor mijzelven; ik spreek hier voor de zending in het algemeen, dat is voor het beginsel, dat bij ons volk behoorde te leven, van Indië te doen deelen in onze voorregten, dat weder niets anders is dan de opregte overtuiging, dat het bevel van den Meester geen ijdele klank was: predikt het Evangelie allen creaturen.

Dat de staat zending zou moeten drijven, acht ik eene ongerijmdheid, dat de gemeente dit doe acht ik bijna eene onmogelijkheid, wanneer ik zie op hare eigene nooden en behoeften. Maar dat staatslieden en gemeentelieden, dat de gansche natie ga gevoelen, dat, hoe dan ook opgevat en volvoerd, hoe gebrekkig ook, als alle menschenwerk, de zending eene noodzakelijkheid is geworden voor Indië, — dit acht ik mogelijk, dit is althans een doel, laat het een ideaal zijn, waarnaar wij moeten streven. En nog eens: de grondslag voor elke goede zending-methode behoort in onze dagen te zijn, de openbare meening voor dat gevoelen te winnen.

Ik vlei mij niet, bij u allen, geachte Toehoorders, gereede instemming te ontmoeten met dit mijn bijzonder gevoelen. Wat zou mijne stem vermogen, tegenover de zelfstandigheid van veler meening? Maar voor zoover in deze vergadering mannen zijn, die met mij hetzelfde beoelen, die daarbij veel meer vermogen dan ik, och, dat

zij zich door mijne zwakke woorden laten aansporen om te doen wat hunne hand vermag. Zijt in dit goede, Gode welgevallig werk, niet traag in het benaarstigen! Laat ons allen vurig van geest zijn! Gode zij dank! Ik ken onder u, die veel, zeer veel veil hebben voor de zaak des Heeren; dit heeft de Heer gezien, en het heeft bijgedragen, om ons staande te houden, in tijden van groot bezwaar. Toch wordt meer, en nog meer, en altijd meer van u gevorderd. Wat vermogen wij niet in de kracht Gods? Heeft het woord niet langer beteekenis: »Indien gij een geloof had, als een mosterdzaad, gij zoudt tot dezen berg zeggen, ga heen van hier derwaarts en hij zal gaan; niets zal u onmogelijk zijn''?

»Hebt gij niets anders, waarde spreker!'' zoo hoor ik dezen en genen uit u midden zeggen, »dan staat gij nog verre van de praktijk, en dan hebben wij nog den tijd, al eer wij uwe methode in toepassing kunnen brengen!''

Ik gevoel ten volle de beteekenis van die bedenking, en ik zal mij wel wachten mij boven haar verheven te achten. Doch gij meent toch ook, dat men moet zaaijen om te kunnen maaijen, en dat het zelfs goed is te zaaijen, al is het dan ook, dat het een ander zal zijn, die maait? Gij meent toch ook, dat in ons iets moet zijn van Hem, die kon zeggen: ik heb de wereld overwonnen? Wel nu! laat ons dan maar aanvangen met zaaijen, of als het noodig is, met den akker te bereiden; de zegen is altijd van boven.

Aan u, mijne Medebestuurders! zou ik intusschen in ernstige overweging willen geven: herziet de organisatie

van ons genootschap. Gij hebt den moed gehad zijne bepalingen te handhaven; tracht de krachten, de vele krachten, die wij behouden, beter te zamen te doen werken. Hoe dit kan geschieden laat zich hier niet bespreken; zelfs zou de tijd mij dit thans niet toelaten.

U allen, Medeleden van ons genootschap, maar ook u, Leden van andere genootschappen, roep ik toe: Sla de handen in een. Op dit gebied is samenwerking mogelijk, als gij de zaak maar goed beschouwt.

Als gij de zaak goed beschouwt. Ik heb u met opzet eene reeks van tafereelen voorgehouden, om u te herinneren, hoe de zendingmannen gewerkt hebben, en gij weet eenigszins wat de uitkomsten van dat werk geweest zijn. »Nog is duisternis over vele landen verspreid, ook daar waar het evangelie wakker gepredikt is.» Zoo is het; maar duisternis is een woord, dat maar al te zeer misbruikt is, vooral door de zendingvrienden. Spreken wij van duisternis, als in de heldere Juni-nachten de zon onder den horizon staat, maar haar gloor zich over den hemel verspreidt? Spreekt gij van duisternis, als de zon achter dikke regenwolken verscholen is? Heerschte in ons land nog duisternis, toen een KAREL DE GROOTE zijne kloosterscholen stichtte? Het zijn wel sombere geesten, die het duister noemen, wanneer de zon niet in vollen glans aan den hemel staat, of die de vensterluiken sluiten, omdat het daar buiten stormt en regent. Rekent gij het weinig, wat u gedurig onder de oogen komt van den vooruitgang op het vaste land van Indië, in de Zuidzee zelfs in Zuid-afrika en China? Wij menschen zijn zoo

haastig, en immers de natuur leert het ons, hoe God alles door ontwikkeling, dikwijls zeer langzaam doet tot stand komen!

Welnu! wacht dan ook niet, dat uwe evangelieboden op eenmaal den vollen dag zullen zien opgaan; wacht niet, dat de heiden in een model-christen zal herschapen worden. Gij doet dit niet?

Wel nu, nog eens! Duldt dan ook, dat die zelfde evangeliebode beginne met de allereenvoudigste middelen, die God hem aan de hand geeft, en laat die eerst hunne werking doen. »Wat noemt gij eenvoudige middelen»? Ik ga het u zeggen. Doch vooraf een woord over het karakter van den zendeling. »Hij moet een uitstekend, een eenig man, een heilige, een apostel zijn," zegt men. Laat ons zien! Vereenigt in een' mensch de zelfopofferende geestdrift van een' XAVERIUS, de vatbaarheid om zich in gansch vreemde toestanden op zijne plaats te gevoelen van een' de NOBILI, de taalkennis van een' BESCHI, de bijbelkennis en den nederigen zin van een ZIEGENBALG, de vroomheid van een' Hernhutter, de populariteit en het edel aanminnig gelaat van een' SCHWARTZ, de onderwijzersgaven van een' A. DUFF, de medische kennis en vaardigheid van een' HENDERSON, de taaije volharding en de algemeene kennis, bij het krachtig gestel van een' LIVINGSTONE, de kunstvaardigheid en vindingrijkheid van een' WILLIAMS; voegt daarbij wat al die mannen onderscheidde een' onberispelijken wandel, waarachtige liefde tot God en CHRISTUS, meewarigheid jegens den ongelukkigen evenmensch: dan zult gij wel een uitstekend, een eenig mensch hebben. Of de apostelen al die gaven in

zich hebben vereenigd? Met al den eerbied, dien ik voor een' PETRUS, een' JOHANNES, een' PAULUS koester, twijfel ik zeer, of zij aan het geschetste beeld zouden beantwoorden. En toch ontbrak nog één trek aan dat beeld, die aan alle apostelen eigen was, maar die ook ieder christen, dus ook de zendeling moet kenmerken: zij waren vol van H. Geest. Daardoor leefden zij niet meer zichzelf maar Gode, daardoor hadden zij den ouden mensch uitgedaan, en was in hen alles nieuw geworden. Zietdaar de hoofdtrek in het karakter van den zendeling. Laat die trek niet gemist worden: hij zij in waarheid een Christen.

Vordert echter van hem niet, dat hij uitblinke door gestalte, door houding, door minzaamheid, door taal-kennis, door vaardigheid in geneeskunde en handwerken, en nog zooveel meer, en dat alles tegelijk. Hij is en blijft een mensch, beperkt van vermogen, aan tijd en plaats gebonden. Wel nu! past dan ook op hem uwe gewone begrippen van den mensch toe. Heeft hij goede gaven van verstand en hart, gij acht die noodzakelijk; heeft hij aanleg voor taalstudie, gij geeft hem gelegenheid met dit talent te woekeren; heeft hij zin voor den handenarbeid, die in onze noodzakelijke, stoffelijke behoeften voorziet, zegt tot hem: woeker met deze gave, wij zullen u steunen; heeft hij een hoofd en oog en hand om den lichaamslijder ter zijde te staan, verblijdt u, dat hij als uw zendeling, die edele taak kan vervullen. Alleen vordert niet alles van éenen. Helpt uwe zendingen den arbeid verdeelen. Het is goed, dat de mensch zich zelve kan helpen; maar het is beter, dat hij geholpen

worde, waar een ander het werk beter verstaat. Dat hij christen, dat hij zendeling is, zij u genoeg, om er gerust op te zijn, dat hij wat gij als het ééne noodige beschouwt, en te regt, niet zal verzuimen.

De Hernhutters hebben hunne historieschrijvers, hunne taalkundigen, hunne schriftverklaarders en predikanten, hunne handwerkers. En de een wordt niet gesteld boven den ander. Alleen heeft ieder met zijn talent te woekeren.

En nu zeide ik, »dultt," maar ik had moeten zeggen: »eischt dat uwe evangelieboden beginnen met de eenvoudigste middelen, die God hun aan de hand geeft, en laat die eerst hunne werking doen. Dat is eigenlijk altijd de methode geweest van ons genootschap. Maar het ongeduld der zendingvrienden, om vruchten te zien zoo als zij zich die voorstellen, heeft maar al te vaak Bestuurders en zendelingen van den weg geholpen.

Toen JELLESMA zich op de noordkust van Ceram vestigde onder eene volkomen barbaarsche bevolking, die verspreid in de bosschen van de jagt leefde, was zijn eerste zendingwerk een verbond met de hoofden te sluiten. Het uitgesproken doel was eene negerij te vestigen, tuinen aan te leggen, woningen te bouwen, prauwen te timmeren, netten te breijen, handelswegen te openen, waarbij de zendeling helpen en raden zou. Eene school zou worden geopend, om lezen, schrijven en rekenen, maar ook timmeren, tuinbouw en anderen nuttigen handenarbeid te leeren.

De inboorlingen zouden daarentegen den zendeling, zooveel mogelijk, tegen billijke vergoeding, kokosnoten,

visch, enz. leveren. Het zou den inlanders aanvankelijk nog geoorloofd zijn slangen te eten en hunne gebrekkige kleeding te behouden, maar als de voorraad van lijftogt voldoende was, dan zou men zich tot betere zeden schikken.

JELLESMA achtte zich verplicht aan Bestuurders opheldering over deze daad te geven. Hij schreef dus: »Misschien bevreemdt het u, dat in de gemaakte overeenkomst met de Alfoeren geen woord van de godsdienst wordt gesproken, maar zij van geheel maatschappelijken aard is. Het kwam mij voor, dat ik hieromtrent niets moest bepalen. Zoodra ik vernam, dat deze Alfoeren zich welligt aan het strand onder mijne leiding zouden willen vestigen, was ik hiermede zeer ingenomen. Zij hadden er eerst zeer vele bezwaren tegen, doch lieten zich eindelijk overhalen. Was ik nu begonnen over de aanneming des christendoms te spreken, en had ik dit tot een artikel onzer overeenkomst willen maken, dan zou dit voor hen weêr een nieuw bezwaar zijn geweest, en ik houd mij overtuigd, dat zij, vreezende dat hier iets anders achter schulde, zich geheel aan mij zouden hebben onttrokken. Bovendien ware met deze bepaling weinig gewonnen, daar de Alfoeren hierover niet konden oordeelen. Liever heb ik daarom, hoewel met hen over het Opperwezen sprekende, de aanneming des christendoms niet tot een artikel onzer overeenkomst gemaakt, vertrouwende, dat, wanneer de Heer mijne pogingen in het maatschappelijke zegent, mij dan later de beste gelegenheid zal worden geopend, om hun langzamerhand de verlossing te verkondigen, die in CHRISTUS JEZUS is.»

RIEDEL en SCHWARZ vonden in de Minahasa reeds voorgewerkt. Zij moesten zich dus eenigszins in het bestaande schikken. Maar hoeveel jaren heeft vooral de laatste zijn werk moeten bepalen tot de scholen! En het is mij wel eens voorgekomen, dat zij deze nog veel langer uitsluitend als hun arbeidsveld hadden moeten beschouwen; maar natuurlijk dan ook daaraan al hunne kracht hadden moeten besteden. In allen gevalle had men daar met vrucht onderwijs in timmeren, enz. kunnen geven, gelijk JELLESMA zich dat voorstelde. (1) Zeker heeft men zich de toestanden in de Minahasa hier te lande dikwijls al te schoon voorgesteld. Laat ik mij beter uitdrukken: men heeft hier te lande omtrent de christenen in de Minahasa voorstellingen gemaakt, die aan het onnatuurlijke, aan het onmogelijke grensden. En wanneer RIEDEL en SCHWARZ, maar vooral WILKEN daar tegen waarschuwd, als zij zeer karig waren met berigten aangaande de uitkomsten van hun werk, dan werd dit wel eens toegeschreven aan al te groote zedigheid. Er waren altijd zendingvrienden, die in de Minahasa model-christenen zochten. Daaraan hebben de zendelingen geen schuld. Niet geheel vrij van schuld waren

(1) Dat onderwijs is daar eigenlijk altijd door sommige zendelingen gegeven; de BB. WILKEN en ULFERS vooral hebben zich daardoor verdienstelijk gemaakt. Maar hoe werd dat onderwijs opgevat? Meer als een noodzakelijk kwaad, dan als een noodzakelijk bestanddeel van den zendingarbeid. Dat gedeelte van het werk werd gedurende een' geruimen tijd veel te laag geschat, en juist in een' tijd toen het hoofdzaak had behooren te zijn.

soms de stellers onzer Maandberigten, die eer de schoone, dan de meer donkere tafereelen voor oogen hielden. Wat is het gevolg van een en ander? Dat menigeen nu zegt: »Het is toch zooveel bijzonders niet in die Minahasa''; terwijl toch inderdaad de ommekeer verbazend is. (1)

Ik behoef hier niet den toestand van het Christendom in de Minahasa te schetsen; genoeg zij, daarvan te zeggen, dat de vooruitgang daar ten volle beantwoord heeft aan de eischen, die men een' gezetten arbeid kan stellen. Daar wordt niet gelijk op vele Zuidzee-eilanden eene vrije bevolking gevonden. Heeft Hawaii bij voorbeeld zich met en door het Christendom tot een' constitutio-neelen staat kunnen verheffen, de Minahasa heeft geen hoofden, die zulk een voorregt verlangen. Ja toch, het telt er een, die zeker zijn volk op een vrijer standpunt geplaatst zou hebben, als de Minahasa niet eene europe-

(1) Het is er verre af, dat ik hiermede een' blaam zou willen werpen op de stellers der Maandberigten. Hunne taak is niet altijd gemakkelijk: 1°. omdat de berigten bestemd zijn om in de bidstonden te worden voorgelezen; waardoor men niet volkomen vrij is in de keuze van vorm en inhoud; 2°. omdat vele bijzonderheden, die de tafereelen eerst regt aanschouwelijk zouden maken, niet voor openbare mededeeling vatbaar zijn; 3°. omdat uit den aard der zaak minder verscheidenheid in de berigten kan komen, naarmate de zending meer gevestigd is. Maar om in al deze bezwaren tegen de Maandberigten te gemoet te komen, werd besloten tot het uitgeven van de »Mededeelingen''; en sedert lang heeft geen twijfel meer te bestaan over den aard van het christendom in de Minahasa, als men deze wil raadplegen.

sche kolonie geweest was, en daarmede gepaard ging de nagenoeg onbepaalde magt van het ambtenaarspersoneel. Ik zie niet voorbij de goede zijde van dezen toestand; maar de breede schaduwzijde daarvan is, dat de hoofden, die hun voordeel zien in het aanbidden van de opgaande zon, zich ligtelijk schikken naar de inzichten van het tijdelijk europeesch gezag, en dat de bevolking geen anderen maatstaf heeft voor de zedelijkheid, dan het bevel.

Ik meende, dat de zendelingen door het stichten van handwerksscholen, de bevolking gedeeltelijk vrij konden maken van den grond, en daardoor ook van den veldarbeid, die hoe voortreffelijk ook, wanneer hij vrij wordt verricht, altijd verstompt, wanneer slechts oude gewoonten op bevel worden gevolgd. Nooit heb ik het in de gedachte gehad, de bevolking aan den akkerbouw te onttrekken; hoe zou ik tot zulk eene ongerijmheid hebben kunnen vervallen, daar ik toch altijd geweten heb, dat het volk zonder de vruchten van den grond niet leven kan? Mijne handwerksonderwijzers zouden geen gewone handwerkslieden geweest zijn, maar mannen, die hun onderwijs als uitgangspunt gebruikten tot eene hoogere christelijke en maatschappelijke opleiding van jonge menschen, die aanleg en lust betoonen voor handwerken. Wat was een der grootste bezwaren van de zendelingen, bepaaldelijk van Br. ULFERS tegen dit plan? »Gij zoudt daardoor nog meer slaven van de hoofden doen ontstaan,» zeide men. »En op welken grond?» »Wanneer een hoofd onder zijne dorpelingen een jongeling heeft, die ervaren is in eenig handwerk, dan begint hij diens ijdel-

heid te streelen, geeft hem werk, waarvoor hij hem niet of naauwelijks betaalt; en wee den arme, als hij zich uit het spinneweb wil losrukken, waarin hij niet verward zou geraakt zijn, als hij zich niet boven anderen in bruikbaarheid onderscheiden had." Nu vraag ik u, of onder zulke omstandigheden het Christendom kan bloeien, en of het niet pligt wordt langs den regtmatigen weg een einde te helpen maken aan toestanden, die de vrije ontwikkeling der bevolking ten eenenmale belemmeren?

Wat is een der jongste gevolgen van de slaafsche afhankelijkheid, waarin de bevolking verkeert? Het schoolonderwijs bloeide in de Minahasa; thans wordt het te gronde gerigt. Waarom? Vraagt het mij niet. Ik heb reeds genoeg, misschien zelfs te veel gezegd; maar de tijd kan komen, dat openbaarmaking heilige pligt wordt. Dan zult gij, mijne Medebestuurders, immers niet vertsagen of vertragen?

Op Java begon JELLESMA zijn werk geheel anders dan op Ceram, maar hij vond ook daar bestaande toestanden. Het Christendom was reeds door anderen gebragt. Hoe dikwijls heeft men niet gevraagd naar een leven van JELLESMA! Ik acht, dat het vooreerst nog niet te geven is. Wat heeft de goede man moeten laveren en worstelen, om niet te verzeilen op allerlei klippen, niet door de Javanen, maar door eigen landgenooten hem in den weg gelegd! Hij zou iets anders geleverd hebben, als hij de handen vrij had gehad, want waarlijk hij had een helder hoofd en een hart, dat blaakte voor het welzijn van den Javaan. En toch hij is daar begonnen met de school;

en ik geloof, dat deze meer vruchten zou hebben gaan opleveren, als JELLESMA niet zoo vroeg bezweken was. Hij moest, toen hij zich op Java vestigde, nog een begin maken met het aanleeren der taal, en was er dus verre van af, zich vrij onder de Javanen te kunnen bewegen. Nog staat het mij levendig voor, hoe tegen zijne evangelistenschool de bedenking werd in het midden gebragt, dat daar zoo vele wereldsche, zoo weinig, hoe zal ik ze noemen? geestelijke? theologische? vakken waren opgenomen. De opmerking was ongegrond, dit werd gemakkelijk bewezen; maar zij teekende den geest, die enkele zendingvrienden bezielden. Helaas! dat men den zendeling gaat verdenken van gebrek aan trouw in zijne bijzondere roeping, als hij niet begint met in alles de godsdienst op den voorgrond te stellen!

Als thans onze zendelingen op Java na rijpe ervaring vragen om onderwijzers, geneeskundigen, ethnologen, maar toch altijd zendelingen, dan moeten de vrienden in Nederland niet gaan meenen, dat zij ophouden met zendingwerk. Neen! zij zullen beginnen, zij zullen grondslagen leggen. Zij zullen de eerste vruchten op den akker brengen, om later, later, al verder en verder te gaan. En wat dit geslacht niet vermag, dat zal een volgend geslacht voortzetten, dat zullen latere geslachten voltooijen. Meent het Gouvernement in zijne kweekscholen en scholen den tooverstaf gevonden te hebben, waarmede de nieuwere beschaving over Java zal worden uitgegoten? Zeer zeker niet. Het werkt op tijd. Het weet thans echter ook, dat de natie het bij dat werk wil steunen. Het kan zijn vertrouwen stellen op de openbare meening, en

rustig zijne duizenden besteden voor het onderwijs. Wij werken, in den geloove; en God is magtig, maar Hij wil, dat wij middelen zullen zoeken en aangrijpen, dat wij zullen zaaijen en nat maken; zonder dat geen zegen. Welnu, zal de zending op Java gaan bloeijen, dan moet al weder in Nederland gewerkt worden, lang, aanhoudend.

Meent de Maatschappij tot nut van den Javaan een' tooverstaf te bezitten? Verre van daar, integendeel zij begint nog eens van hetzelfde punt, dat het uitgangspunt was van ons genootschap; zij zoekt harten te winnen voor den Javaan, het onregt waaronder hij gebukt gaat te fnuiken. Haar weg is wel een zeer lange; en toch als de zendingvrienden niet meer kracht ontwikkelen, dan zal hun vooruitsprong op de vrienden van den Javaan spoedig zijn ingeboet.

»Naar Bolaëng Mongondou" zoo klonk het een jaar lang in onze zendingkringen. Wat zal daar de aanvang van het werk moeten worden? Ik wil niet vooruitloopen op de bijzonderheden; maar zeker zullen de zendelingen, die daar heen gaan, eerst de handen vol hebben, om de bevolking voor zich te stemmen, om in de taal door te dringen, om huizen te bouwen, akkers aan te leggen, welligt om eene kolonie te stichten, die begint met in hare eigene behoeften te voorzien.

In eigen behoeften te voorzien!?

Ja, Toehoorders! ik geloof, dat wij dit aan de zending zullen moeten gaan verbinden. Het gaat niet aan, dat jaar aan jaar, en welligt eeuw aan eeuw, door een klein

land als het onze worde opgebragt voor het onderhoud van evangelieboden, gemeenten, scholen in het uitgestrekte Indië. Onze voorouders hebben dat niet gedaan, toen hunne schatkisten overvloedigen van het indisch goud. Zal het te vergeefs ons voorgehouden zijn, het voorbeeld der Broedergemeente? Zullen wij doof blijven voor de lessen der ervaring? Het moet daar heen, dat christelijke mannen in Indië hun bestaan vinden. Dat zal niet gemakkelijk, niet op eenmaal gaan. Dat gaat niet langs den weg, dien eenmaal bewandeld is door een' onzer meest bekende philantropen. Een zendelingswerkman is althans in onze Indiën niets. Maar verdeelt den arbeid, gebruikt de verschillende krachten, die u ten dienst staan; en de tijd zal geboren worden, dat, altijd met gebreken, welligt met vele betreuenswaardige gebreken, het christelijk element krachtiger dan thans, krachtiger dan ooit in Indië zal optreden. Ik versmaad daarmede geenszins de hulp van den inlander; integendeel hij behoort gewonnen te worden voor de zaak. Ik verwerp daarmede ook niet de methode, die thans nog door de zendingen gevolgd wordt; zij heeft veel goeds, en ware dat zoo niet, door omverwerping van het bestaande komen wij niet tot het betere. Ontwikkeling, vrije, door wel aangewende middelen bewerkte ontwikkeling moet onze leuze zijn.

Gij gevoelt, geachte Toehoorders! dat het onderwerp voor geen uitvoerige behandeling in deze avondure vatbaar is. Gij die met ons werk van nabij bekend zijt, weet, dat ik niet voor het eerst deze gedachten uit, dat zij dus niet nieuw zijn, dat zij niet zijn invallen van het

oogenblik, Ik weet, dat onder u zijn, die ernstige bedenkingen hebben tegen de methode, zoo als ik die opvat. Ik weet, dat ik voorstanders gevonden heb, waar ik die niet zocht, tegenstanders waar ik die het minst verwacht had. Gij kent echter de zuiverheid van mijne bedoelingen. Gij weet, dat ik allerminst partijman ben. Laat ons dan nog eens en al weder overleggen. Wie een' anderen, wie een' beteren weg weet, hij spreke. Niet aan menschen hangt de zending; zij is het middel, dat God heeft geschonken, opdat menschen zouden medewerken tot stichting van zijn rijk op aarde. U en mij heeft God niet noodig ter verwerkelijking van zijn verheven plan. Nederland zelfs kan daarbij gemist worden. Doen wij het niet, anderen zullen het doen. En mij dunkt, dat wij fingerwijzing genoeg hebben voor de dingen, die welligt in eene niet verre toekomst te wachten staan. Ik dank God, dat Hij mij in de gelegenheid gesteld heeft nog eens, en in ruimer kring dan ik mij had durven voorstellen mijne ziel voor een deel uit te storten. Voor een deel; want gij begrijpt, dat het onderwerp, dat ik behandelde, niet is uitgeput.

Thans echter is sluiten mij voorgeschreven; hoeveel ik ook nog op het hart heb, ik moet mij tevreden stellen. en ik doe het met warmen dank voor de welwillende aandacht, die gij mij geschonken hebt.

Heb ik mijne taak niet aangevangen, dan in vertrouwen op de hulp van mijnen Hemelschen vader, die mij zóó veel blijken van zijne liefde gegeven heeft, ik bid van dien Vader, dat hij deze voordragten tot iets hoogers dienstbaar make, dan dat een spreker met zekere

mate van instemming, altijd met toegevendheid is aangehoord, en in staat gesteld werd eene geldelijke bijdrage te storten in de kas van het genootschap, dat hij lief heeft.

De zending verdient eene wetenschappelijke behandeling, zoo goed als broederlijke bespreking. Zij mag niet aan de uiterste grens der maatschappij eene naauwelijks merkbare plaats blijven bekleeden. Zij moet in het volksleven gaan ingrijpen. Maar dat kan zoo niet worden, als zij het troetelkind van enkelen blijft, om dan door alle overigen met medelijden beschouwd te worden. De zendingmannen moeten gaan begrijpen, dat zij als zoodanig regt van bestaan hebben. Laat hen optreden in de volle maatschappij! Maar dan moeten zij ook niet terugdeinzen voor onaangename bejegening, voor veroordeeling van hun werk.

Laat hen zelve dat werk gedurig toetsen; wel overwegen, wat anderen, al zijn het dan ook geen vrienden, daartegen in te brengen hebben; verwerpen stroo en stoppelen en alles wat geen geschikte bouwstof blijkt te zijn.

Maar op de maatschappij rust evenzeer eene verplichting. Haar voegt geen oordeel zonder grondig onderzoek, op een bloot »men zegt»; geen schouderophalen op bloot vermoeden; geen minachting uit onkunde; geen zwijgen uit onverschilligheid.

God geve, dat de zending weldra in Nederland, gelijk reeds in andere landen, een noodzakelijk deel worde van het nationale volksbestaan! Altijd zal zij hare tegenstanders en vijanden vinden; maar wat nood!

Wat nood, als wij in waarheid het vorstelijke woord tot het onze kunnen maken: „Ik heb, al eer ik deze zaak aanvaardde, een verbond gesloten met den Vorst aller vorsten. Hij is magtig ons de overwinning te verschaffen.”

Aan ons, niet te vertragen, maar ons wakkere werklieden te betoonen bij den opbouw van den tempel des Heeren. Ik heb gezegd!

Naschrift. De voorstellen, waarop ik boven doelde, zijn opgenomen in de »Mededeelingen van wege het Nederlandsche Zendelinggenootschap.» (XIII D.) Zij werden door de Jaarvergadering van 1867 aangenomen, en openbaar gemaakt in een geschrift getiteld: »Aan alle vrienden van Indië.» Allerlei oorzaken hebben echter medegewerkt om de uitvoering te beletten. Het lust mij niet, die hier te vermelden. Ik ben door dezen tegenspoed niet tot de overtuiging gekomen, dat mijne denkbeelden over zendingmethode voor geen verwezenlijking vatbaar zijn. Integendeel meer en meer moet het, dunkt mij, dien weg op met de zending. Wel gevoel ik, dat mij het voorregt niet te beurt zal vallen, die te zien verwezenlijken. Ik moet en kan daarin berusten. Intusschen is het zendelinghuis bevolkt geworden; maar geheel anders dan ik mij had kunnen voorstellen. De kinderen onzer zendelingen werden, door het sluiten der kostschool, aan mijne zorg toevertrouwd. Is die taak welligt beter berekend voor mijne krachten? Ik beslis dit niet; ik wil gaarne in deze leiding Gods hand erkennen, en dan heb ik geen vrijheid anders te zeggen dan: Het moet zoo goed en beter zijn.

Mag ik daarom geen leedwezen gevoelen, dat men niet in tijds heeft ingezien, dat het zendelinghuis in vele behoeften van Indië had kunnen voorzien? Kan men het mij ten kwade duiden, dat ik in mijne voorlezingen de zaak nog eens heb trachten toe te lichten? Ik zou deze niet hebben uitgegeven, had men mij daartoe niet dringend aangespoord. Nu de zaak nog

eens onder de oogen van het publiek gebragt is, kan ik den wensch niet onderdrukken, dat de geesten verwakkerd worden, 't zij tot ernstige grondige weêrlegging, 't zij tot volvoering van denkbeelden, die alleen in zoo verre de mijne zijn, als ik getracht heb, ze op het werk van onze nederlandsche zending toe te passen. 't Is immers gebleken, dat andere volken zóó hebben gewerkt, als ik dit van ons genootschap verlangde? 't Is immers ook gebleken, dat ons genootschap dezelfde beginselen steeds gehuldigd heeft?

Zal een ander na mij dit plan verwezenlijken? Ik wensch het vurig. En leeft in Nederland de man, die daartoe geroepen is, ik zal hem niet in den weg staan; ik ben ten volle bereid mijne plaats voor hem te ruimen. Als mijne oogen den dag nog mogen aanschouwen, dat Nederland wakker is geworden voor zijne hooge roeping in Indië, dan zal ik volkomen vrede hebben, en God danken voor zijne groote genade aan mij bewezen.

12 September 1869.

J. C. N.
